

Otorite

Richard S. Jermoloff

PHOTO COURTESY OF THE NATIONAL ARCHIVES AND RECORDS ADMINISTRATION

THE

OF

IN!

2025

OTORİTE

Yazarı

: Richard SENNETT

Yayınevi

: Ayrıntı

Baskı

: İstanbul / 1992 / 203 shf.

ISBN

: 975-539-027-8

Bilim Grubu : Sosyoloji

Türü

: Tercüme

Hitap Ettiği Okuyucu Kitle: Özel İlgi

Genel Değerlendirme:

Bu kitap modern toplumun duygusal bağlarını konu alan birbirleriyle bağlantılı dört denemenin birincisini oluşturmaktadır.

İnsanların birbirlerine nasıl duygusal taahhütlerde bulunduğu ve bunlar geçersiz kaldığında ne olduğu, bir aileden topluma kadar duygusal yaşamın gerçekliği dile getiriliyor. Sadakat, otorite ve kardeşlik bağları olmaksızın, bir bütün olarak hiçbir toplum ve bu toplumun hiçbir kurumu uzun süre işlevsel işini koruyamazdı.

Doyurucu duygusal ilişkiler kurma gereksinimi insanları, yetersiz buldukları kurumlara karşı çıkmaya yöneltir. Psikoloji ve siyaset arasındaki ilişkiler bu incelemede yer alan dört kitabın konusunu oluşturmaktadır.

GİRİŞ

Kitap dört denemeden oluşmaktadır. Birinci deneme otorite, ikincisi yalnızlık, üçüncüsü kardeşlik, dördüncüsü ritüel konusunu ele alır.

Otorite bağı, güçlülük ve zayıflık imgelerinden oluşur; iktidarın duygusal ifadesidir. Hiçbir çocuk anne ve babasının otoritesine inançtan kaynaklanan güven ve bakım duygusu olmaksızın büyüyemez,

buna karşılık yetişkinlerin dünyasında bunun insanı köleye çevirmesinden korkulur.

Duygu kavramının latinedeki kök anlamı istikrarsızlığı ifade eder.

Aristoteles'e göre duygularımız değişiklik gösterir; çünkü kıskançlık, kızgınlık ve sevgi duygular üzerinde düşünüp taşınmanın bir sonucudur.

Duygudan yoksun olsaydık, çevremizdeki olayların tam anlamıyla farkında olamazdık. Sağduyulu görülen bu kavrayış, psikoloji tarihinde egemen olmamıştır. Son kuşakla birlikte Aristoteles'in bu görüşü çeşitli yollardan yeniden öne çıktı. Kıta Avrupa'sı psikolojisinde bu görüş Jean Piaget'nin Anglosakson dünyasında, Jenome Bruner'in eserlerinde kendisini gösterir.

Bu görüşün toplumsal bir yanı da vardır. Duygular aracılığıyla insanlar birbirlerinin farkına vardıklarını ifade ederler. Bununla birlikte bilişsel psikoloji ve psikanalizin daha toplumsal olduğu yerde bu kabul edilmemektedir.

19.yy'a kadar ne akademilerde ne de toplumda düşünce biçimi olarak

“toplumsal psikoloji” diye birşey yoktur. Bunun nedeni toplumsal koşulların insanın tabiatını temelde değiştirmede düşünülmesidir.

Tek bir insan kızgınlık duyar, millet de kızardı; iki durumda da kızgınlık aynıydı.

18.yy'da Vico ile başlayan ve Darwin ile Marx'ın eserleriyle 19.yy'da tam güç kazanan tarihsel devrim bu görüşü köklü biçimde değiştirdi. Yeni görüşe göre, insanın doğasını, biyolojik, iktisadi ve kültürel koşullar biçimlendiriyor ve bu koşullar birbirlerine eklenerek birikiyor, böylece hiç kimse ve hiçbir çağ daha öncekilerin basit bir yenilemesi olmuyordu.

Evrensel olan yegane ilkeler değişim ilkeleridir.

19.yy'ın sonlarına kadar, bu toplumsal duygu analizinin adı konmamıştı. 1895'te Gustave Le Bon'un “*Yığınların Psikolojisi*” adlı eseriyle buna “*toplumsal psikoloji*” denildi. Le Bon'a göre yığınlar bireyden farklı davranırlar. Bu kalabalığın kollektif zihniyet kazandırmasındandır. Bir kalabalığı oluşturan topluluk tıpkı kimyada olduğu gibi -asit ile bazın tuz oluşturması- farklı özellikleri olan yeni bir bütün oluştururlar. 1920'lerde bu düşünce tarzı egemen olmuş ve birçok kitapta işlenmiştir. 1920'lerin sonlarında toplumsal psikoloji disiplini bölünmeye başlamıştır. Bu kitapta ele alınan bizzat duygunun toplumsal yapısını sorgulamak ve modern toplumda farklı türde duyguların nasıl farklı biçimde oluştuğunu incelemektir.

Otorite, kardeşlik, yalnızlık ve ritüel, dört farklı toplumsal duygudur.

Bunlardan üçü diğer insanlarla bağlar kurmaya dayanır. Diğer insanlara karşı neler hissettiğimizi tarihsel bir inceleme gerekir. Modern toplumda bu dört duygu sorunları ve bunların nasıl ortaya çıktığı nasıl alt edilebileceğinin görülmesi.

Yalnızlık, yokluk duygusudur; otorite, eşit olmayan insanlar arasında bir bağdır; kardeşlik, benzer insanlar arasında bir bağdır; ritüel, eşit olsun olmasın, birleşmiş insanlar arasında bir bağdır.

İYADSIMA: OTORİTE KORKUSU

Otorite temel bir gereksinimdir. Herkes otoriteye gerek duyar.

Otoritenin zayıflaması parçalanmasından korku duyulduğu gibi günümüzde birde otoritenin kendisinden korku duyuluyor. Otoritenin özgürlüğümüzü engelleyeceğinden korkuyoruz .Korkunun değişik sebepleri vardır Burada otorite korkusu inceleniyor. Korkuya neden olan otoriteler ve iyi bir otorite nasıl olmalıdır?

A Otorite Nedir?

Otoritenin ne olduğu konusunda herkesin sezgisel bir düşüncesi vardır. Pierre Monteux bir orkestra şefidir. Monteux karizmatik bir şovmen olmadığı halde yaptığı hareketlerle orkestra üyeleri üzerinde etkili bir disiplin uyguluyor. Bu onun kendisine bütünüyle hakim olması, rahat olması dolayısıyla diğer insanlar kendilerini onun yönetimine bırakıyorlardı. Güvenli görünümü otoritesinin temel taşıydı.

Toscanini gibi bazı şefler terör estirerek disiplin uygulurlar. Toscanini çılgınlık atar, ayaklarıyla sert biçimde yere vurur hatta batonunu orkestra üyelerine fırlatırdı, diğer insanların hatalarına asla dayanamazdı.

Monteuxun havası, kendisine, en rahat biçimde yargıda bulunma imkanı veriyordu. Bu da otoritenin temel bir özgedir. Güç sahibi olmak ve bu gücü kullanarak diğer insanları yönlendirmek ve daha yüksek bir standarda göre hareket etmemelerini sağlamak.

Güven, üstün yargılama yeteneği, disiplin uygulama yeteneği ve korku uyandırma kapasitesi; bunlar bir otoritede bulunan niteliklerdir. Güç ile otorite ilişkisi gücün tanımıyla daha karmaşıklaşır. Siyasette güç çoğu zaman iktidar ile otorite eşanlamlı olarak kullanılır. ‘Bir hükümet görevlisi otoritesini kullanamadı.’ denildiğinde iktidar ile otorite farklı anlamdadır. Otorite üretkenliği çağrıştırır.

Modern toplumsal düşüncede otoriteye farklı yaklaşan iki okul vardır.

Birincisinin temsilcisi Max Weber’dir Weber otoriteyi üç kategoriye ayırır. Birinci kategori, “*çok eski geleneklere ve kurumsallaşmış inanca*”

dayalı geleneksel otoritedir. Bu otorite toplumsal kalıtsal ayrıcalıklara bağlıdır. İkinci kategori *yassal-ussal* otoritedir; bu otorite “kuralların yasallığına ve bu kurallara göre yönetimi elinde tutanların emir verme hakkına inanmaya” dayanır. Bunun anlamı bir lider yada patronun gerçekte ne yaptığına bağlıdır. Son kategori *karizmatik* otoritedir; bu otorite, “bir müritler topluluğunun bir bireyin kutsallığına ya da kahramanca gücüne ya da örnek alınacak bir kişi oluşuna ve onun ortaya koyduğu ya da getirdiği düzene olağandışı biçimde kendilerini adayışlarına” dayalıdır. Weber bu otoriteye örnek olarak Hz. İsa ve Hz.

Muhammed (sav)’ı gösterir. Tüm otorite biçimleri için de “önemli olan bireyin uyruklarınca nasıl görüldüğüdür.”

Weber'e göre insanlar yöneticilerine gönüllü itaat ettikleri zaman otorite vardır. İnsanlar itaate zorlanıyorsa bunun nedeni yöneticilerin meşru olmamasıdır. Bu birinci okula karşı olan yazarlar, insanların, diğer kişilerdeki gücü algılama sürecini vurgularlar. Bunlardan en önemlisi Freud'inkidir ve trajik bir sestir. Freud çocuğun anne ve babasıyla rekabet halinde olduğunu fakat onlara olan ihtiyaçtan dolayı otoritelerini kabul ettiğini söyler. Freud Frankfurt okulu yazarlarını da etkilemiştir. Yazarlar psikanalizi, sofistike Marksist bir toplum eleştirisiyle birleştirmeye çalışmışlardır. The Authoritarian Personality (Otoriter Kişilik) bunun hakkında fikir vermektedir. Buna karşı çok eleştiriler yapılmıştır. Burada sorulan sorularla işçi sınıfının otoriter olduğu vurgulanmakta oysa sorular değiştiğinde bundan eser kalmamaktadır. Bu kitabın ilk yarısında gayri meşru otorite bağları, ikinci yarısında ise meşru nitelikteki bağların nasıl ortaya çıktığı ele alınıyor.

B Ret Bağları

Evli iki kişinin ayrılmayı isteyipte ayrılamamayı buna örnek olarak verebiliriz. Bu ret bağları kabullenilmese bile otoriteye duyulan ihtiyaçtan kaynaklanır. Ret bağları güçleri eşit olmayan insanlar arasındaki ilişkiye dayalıdır bu da otoriteden korkmayı gerektirir. Bu bağlar korktuğumuz kişilere bağlı olmamızı, ideal olanı hayal etmemizi sağlar. Bu ret bağları üç şekilde kurulur. Birincisi, otoritenin gücünden korkma; bu bağa

“itaatsiz bağımlılık” denir. İkincisi var olan negatiften yola çıkarak pozitif, ideal bir otorite resminin basılmasıdır. Üçüncüsü, otoritenin yok oluşuna ilişkin bir fanteziye dayalıdır. Bu bağlar örneklerle açıklanıyor.

Birinci örnek Helen Bowen isminde bir genç beyaz kızın siyah erkeklerle ilişkiye girmesi, anne ve babasının buna karşı çıkması, bu olayı tartışmaları hafta sonunu anne ve babasıyla geçirmesi, hafta içi ise onlarla geçirmesi anlatılıyor. Son tartışmada babasının kızıp 3-4 saatliğine evi terk etmesi ve Helen'in ruh sağlığına başvurması ve geçen olaylar hikaye ediliyor.

Helen son tartışmada evden ayrılıyor, çünkü O'nun geçimini sağlayacak kişinin ona sözünü geçiren birisi olması gerektiğine inanıyor.

Babasının evi terk etmesi onu daha fazla rahatsız ediyor. Babası meydan okusaydı onun gerçekten güçlü olduğuna inanacaktı. Anne ve babasına itaat etmiyor fakat onların özellikle babasının himayesine ihtiyaç duyuyor. Buna itaatsiz bağımlılık denir.

İkinci örnek ise muhasebe bölümünde 16 muhasebeci, 3 kısım şefi yardımcısı ve 1 kısım şefi çalışmaktadır. Ofisteki çalışma düzeni baskıcı olmadığı halde üstlerle astlar arasındaki ilişkiler gergin ve sorundur.

Muhasebeciler kısım şefine ve iki yardımcısına saygı duymuyorlar, bunun nedenini kendileriyle ilgilenmeme olarak açıklıyorlar.

Muhasebeciler gerçek bir liderin özelliğini “yönlendiren, yapılabileceğinden daha fazlasını yaptıran” olarak tanımlıyorlar. Sevilen şef yardımcısı ise iş bölümü yapıyor, işin niteliği ile ilgileniyor, ancak gerçek bir lider olmadığı için eleştiriliyor. Muhasebeciler işlerini istekle yapıyorlar fakat bir görev verildiğinde yöneticilerin olmadığı bir zamanda bitirmeye çalışıyorlar. Muhasebeciler şefi olumsuz

bir örnek olarak almakta o nasıl biriye ve nasıl yaparsa aksi olmak ve yapmak istemektedirler.

Üçüncüsü yok oluş fantezisi. Yönetimdeki kişiler ortadan kalksa, herşey yoluna girecektir. Buna örnek iki kez üniversite sınavına girmiş ve başarısız olmuş birisinin babasının zoruyla sınava girmesi ancak çalışmayarak babasının otoritesini ortadan kaldırmasıdır.

C Yadsıma Ruhuna İhtiyaç

Fransız Devrimi'nin modern düşünce üzerinde bıraktığı en derin izlerden biri, iktidarlarını yıkmak istediğimiz yöneticilerin meşruluklarını yok etmek-tir. Yöneticilere olan güveni ortadan kaldırırsanız, onların rejimlerini de ortadan kaldırabilirsiniz. 1793'te XVI. Louis'in öldürülmesini buna örnek olarak verebiliriz. Louis bulunduğu makam sebebiyle öldürülmüştür.

19.yy boyunca bu yadsıma ruhu siyasetten ekonomiye sıçradı. Piyasa ideolojisi ve sanayi düzeni ortaya çıktı. Patronlara ve işverenlere karşı tepki doğdu. Bunun sebebi insanların kendilerini zayıf hissetmekten utanmalarıdır.

2 PATERNALİZM: SAHTE SEVGİYE DAYALI OTORİTE

İleri kapitalizm çağı, inşa etmek amacıyla yıktı. 19.yy'da köylerden kentlere büyük göçler oldu. Buna rağmen eski yaşantı özlemle anılır oldu.

İleri kapitalizmin oluşturduğu otorite tablosu paternalizmdir.

A Paternalizm Evrimi

Paternalizm çoğu zaman, fark gözetilmeksizin patriyarşi yada patrimoniyalizmle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır; bu yanlışlığın kaynağı, erkek egemenliğinin tüm biçimlerinin temelde aynı olduğu varsayımdır. Bu kelimelerin anlamları arasında aslında önemli yapısal ve tarihsel farklar vardır.

Patriyarşi, tüm insanların bilinçli bir biçimde kan bağıyla bağlı buldukları bir toplumdur. Patriyarşide aile ilişkilerinin temelinde erkekler bulunmaktadır. Matriyarşide kadınlar, poliyarşide ise cinslerden hiçbiri egemen değildir. Patrimoniyalizmin patriyarşiden farkı, insanların toplumsal ilişkilerini yalnızca aile açısından ele almayışlarıdır.

Paternalizmin patrimoniyalizmden temel farkı ise babadan oğula geçen bir mirasın olmamasıdır. Artık yasal olarak mülk, büyük evlat hakkına göre babadan oğula geçmemektedir.

Paternalist bir toplumda erkek egemenliği sürer. Bu egemenlik erkeklerin baba olarak rollerine dayanır: Koruyucu, müsamahasız, yargıç ve güçlü kişi. Ancak bu roller maddi olmaktan çok simgeseldir. Burada otorite sahibi kişiye ilişkin bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Bu da otorite sahibi kişinin "ayna varsayımıyla" açıklanamamasından kaynaklanır.

Devletten aileye kadar otorite sahibi kişilerin farklı özelliklere sahip oluşu ve bunun patrimoniyalizme uydurulmaya çalışılmasıdır.

B George Pul man

George Pullman 19.yy sonunda büyük bir vagon fabrikasında çalışan işçiler için fabrika çevresinde bir kasaba kuruyor. Pullman işçileri kendi yönetimi altına alıyor. Onların ev sahibi olmalarını önüyor, kendi yaptırdığı binaları onlara kiraya veriyor. Kısaca onlara kendisini patron baba olarak kabul ettiriyor, onları belli disiplin altına alıyor. Mesela; sigara ve içki içmeği yasaklıyor, gece dışarı çıkma yasağı uyguluyordu.

Kasaba Pullman'ın kişiliğini yansıtıyordu: Büyük, üretken, ahlakçı, katı.

Pullman'ın fabrikasında çalışan gayretli işçiler fırsat bulur bulmaz Pullman yerleşiminin dışında bir ev satın alıyorlardı. Pullan onlara ev satın babalık iktidarından vazgeçmek istemiyordu. Pullman'ın ideolojik mirasçısı Josef Stalin'dir; Stalin "Devlet bir ailedir ve bende babanızım" diyordu.

Paternalizm batının sanayi toplumlarında da varlığını sürdürmektedir.

Paternalizm metaforun oluşturduğu bir bağdır; bununla, paternalizmin nasıl algılandığı ve karşılıklı olarak nasıl hissedildiği anlatılmak isteniyor.

Metaforun Oluşturduğu Bağlar

Metafor klasik yazarlara göre ilişkisiz iki sözcüğün birleşimidir.

"Patron babadır", "ülke yurttur" anlamsal olarak birer metafordurlar.

Parçalar birbiriyle ilişki halinde olduğundan, daha geniş bir anlama sahiptirler.

Paternalizm de bir metafordur. Baba ve patron kelimeleri bir araya getirildiğinde her birinin yalnız başına sahip olduğu anlam değişir.

Burada baba metaforun "çerçevesini" sağlar, patron bu çerçevenin odağındaki sözcüktür.

Metaforun bu yapısı insanların birbirlerine karşı duygu ve davranışını etkiler. İktidardaki bir kişiden duyulan korku bunun sonucudur.

Metaforlarda terimlerin ikiside karşılaştırılabilir bir tahakküm hatırlatmalıdır. Metaforun gücü, bir araya getirdiği şeylerin özünde yatmaktadır. Bu metafor başkalarının bakımını üstlenme ve iktidar olgularını bir araya getirmektedir.

Paternalizmi reddedenler haklıydı, çünkü paternalist otoriteler kendilerine bağımlı olanların bakımını kendilerinin çıkarlarına hizmet ettikleri sürece üstlenirler. Burada sahte bir sevgi yatmaktadır. Pullman ve Stalin'in durumu buna örnektir.

3.ÖZERKLİK: SEVGİYE DAYANMAYAN OTORİTE

Paternalizm, modern toplumdaki otorite çeşitlerinin aşırı uçlarındandır.

Başkalarının bakımını üstlenmek otoritenin bir lütfudur ve otorite bu lütfü, kendi çıkarlarına hizmet ettiği sürece devam ettirir. Diğerleri başkasının bakımını üstlenme iddiasında değildir.

Özerklik, yeni iktidar gereçlerinin izleyebileceği, bir diğer yön olan bireyciliğin mirasçısıdır. Maddi farklılıkların az olduğu, hizmet ve becerilerin geçer akçe olduğu toplumlarda özerklik daha istikrarlı hale gelir.

Basit biçimiyle özerklik beceri sahibi olmaktır. Karmaşık biçimiyle ise bürokrasinin üst kademelerinde çalışanların bildiği özerkliktir. Örneğin; bir yönetici yalnızca belirli bir görevi iyi yaptığı zaman değil, her biri kendi uzmanlık alanlarında beceri sahibi olan çok sayıda insanın çalışmasını koordine edebildiği zaman yükselmektedir. Yönetici diğer insanlarla iyi geçinmek, astlarının taleplerine cevap vermek, onu kendine hakim yapacak davranışlara sahip olmalıdır. Bu özellikler aslında herkeste aranmalıdır. Başkalarının size olan ihtiyacı, sizin onlara olan ihtiyacından daha fazla ise egemenlik kurabilir ve siz otorite olabilirsiniz.

Şayet karşımızda bize karşı kayıtsız biri varsa onun bize önem vermesini isteriz. Onun bize karşı soğuk davranmasından ve kayıtsız kalmasından korktuğumuz zaman ona bağımlı duruma düşeriz. Sevilenin karşısındakiyle arasına mesafe koyması onu erişilmez bir ideal yapmaktadır.

Mesleki prestij ve aranan kişilik özellikleri ile günümüzde kimlerin özerk kişiler olduğunu tanımlayabiliriz. ABD, İngiltere, ve İtalya’da prestiji en yüksek meslekler tıp, hukuk, bilimsel araştırma merkezleridir.

ABD’deki kolej öğrencileri arasında yapılan “istenen kişilik özellikleri”

araştırmasında açıklık ve kendine güven ilk sıralarda yer almıştır. Sonra, sebat, bir amaca inanmak, iddialı olmak güven ve sadakat gelmektedir.

Özerk kişiler güçlü oldukları gibi, yıkıcı da olabilirler. Bürokrasilerdeki özerk kişiler hakkındaki düşüncelerimiz buna örnektir. Bu bölümde özerk otoritenin dört özelliği ele alınıyor. Disiplin, özerkliğin oluşturduğu bağ, etki ve özerklik ve özgürlük.

ADisiplin

İtaat etme alışkanlığına disiplin denir. Bir İngiliz imalat şirketi yönetim kurulu başkanı işçilerine konuşma yapıyor. İşveren, işçilerini, dediğini yaptırmaya zorlamaktan çekiniyor. Onlara birlikte sıkı çalışarak karlı ve uyumlu iş yapabileceklerini ifade ediyor. Bu işverenin uyguladığı disiplin gönüllü özdisiplindir, zora dayanmayan disiplindir.

İşveren yumuşak konuşmasına rağmen gizli olarak zorlayıcı mesajlarda veriyor.

İleri kapitalizm döneminde öz disiplinin açık bir anlamı vardı. İnsanlar sahip oldukları şeyleri teşhir ediyorlardı. Günümüzde özerk bir kişinin disiplini oldukça farklıdır. Özerkliğin kaynağı kendini dışa vurmadır.

Yeteneklerinizi, kendinizi ve zevklerinizi ne kadar çok dışa vurursanız kişiliğinizi o kadar çok

biçimlendirmiş olursunuz. Başkalarının dikkatini üzerinize çekmelisiniz.

İnsanları disiplin altına almanın bir diğer yolu onların kendisinden utanmasını sağlamaktır. Kayıtsız kalmak insanlar üzerinde utandırıcı bir etki yapar. Disiplini devam ettirme 18.yy'da şiddetle 19.yy'da ehemmiyet vermeme, nazara almamayla sağlanmıştır.

BÖzerkliğin Oluşturduğu Bağ

Yapılan bir araştırmada Fizik araştırma merkezinde çalışan Dr.

Richard Dodds ile şefi Dr. Blackman arasında yapılan bir tartışma ve bu tartışmada işverenin istekte bulunan bir işçisiyle nasıl bağ ettiği bir model olarak anlatılıyor.

Dr. Richard Dodds'a bir teklif geliyor ve o bunu şefine gösteriyor. Şef onun sorularına ters yanıt veriyor. Kendisinin tekliften haberdar olduğunu böyle bir fırsata kendi sayesinde sahip olduğunu iddia ediyor. Blackman, Dodds'un sadakatini verdiği cevaplarla deniyor. Dodds kendisini sadakatsiz hissetmeye başlıyor ve tartışma kızışıyor. Blackman Dodds'un öfkesine rağmen sükunetini koruyor, böylece denetimi elinde tutuyor.

İşverenin kendisine ait bir açıklamada bulunmaması onun etki etmesini sağlıyor ve kendisi etkilenmiyor. Bu dengesizlik onun özerkliğinin temelini oluşturuyor. Bu da itaatsiz işçinin kendini kabul ettirmek zorunda hissettiği güçlü kişiye bağlanmasını sağlıyor.

Paternalizmde insanlara sahte bir ilgi gösterildiği gibi, özerklikte bir yanlıgı içindedir. Gücün maskelenmesi etki sözcüğünde somutlaşıyor.

CEtki

Bu maskelenmeyi anlamak için önemli bir tarihsel gerçeğe dikkat etmeliyiz. Eski rejimde, otoriteler ve otorite ilkeleri ile halkın yaşamını sürdürme biçimleri arasında fazla bir ilişki olmadığı düşünülürdü. Oysa insanların işlerini, patronlarını ve kendilerini kavrayış biçimleri toplumdaki otoritenin temelini oluşturur. Bu düşünce Marx ve Engels'in eserleriyle yerleşmeye başlıyor. Modern sanayi toplumu kitlelerin maddi zorluklarını hafifletmiş ve çalışma yaşamını daha istikrarlı ve düzenli hale getirmiştir.

Günümüzde işçilerin psikolojik açıdan etki altına alınmasına dair üç temel görüş vardır. Birincisi en aşikar olanıdır. Bu görüş iş yaşamında insanları tatmin edici bir hale getirmeye çalışır; işveren, işinde mutlu olan bir insanın işini iyi yapacağına inanır.

İkincisi "X Kuramı" denen Skinnerci psikolojisidir. Buna göre yöneticiler bir işin niteliğinin tatmin edici olup olmadığını değil, işini iyi yapan işçinin nasıl ödüllendirileceğini düşünmelidirler.

Üçüncüsü günümüzde en moda olanıdır. Bu görüş işbirliği düşüncesini vurgular. Buna göre üretkenlik gibi elle tutulur endüstriyel sonuçlar hedeflerin oluşturulması ve görevlerin tanımlanması sürecine bağlıdır. Bu üç yaklaşımda da psikolojik amaç, işçinin kendisini özerk kılmak değil, onu çalışmaya özendirme. Bu yaklaşımlardan herbiri belli ölçüde başarılı olmuştur.

Bu etki kavramının en canlı mantığı, idari bilimlerin kurucusu Herbet Simon'un eserlerinde görülür. Bu eserlerde, Simon, şirketlerin karar alırken yalnız dış piyasaya göre değil, iç organizasyona göre de hareket ettiklerini gösterir.

“Etki” kendi kendine yeten, kendi kendisine atıfta bulunan bir sistem olduğu için iyi bir yönetici her yerde birden bulunmalı ve olabileceği herşey olmalıdır. “Etki” ahlaki olduğu için bu durum etkilediği kişilerin iyiliği için olmalıdır.

Bu etki ideolojilerinin asıl anlamı; etkili bir yönetici asla sınır tanımaz ve koşullara teslim olmaz. Özerkliğini korumanın yolu budur. Dr.

Dodds'un işverenin başarıyla uyguladığı, işte budur. Bu etki düşüncesi, özerkliğin nihai ifadesi olmaktadır. Patronun istediği ve temsil ettiği şeyi gizemli kılar.

DÖzerklik Ve Özgürlük

İnsanlar özerkliğin özgürlük anlamına geldiğine inanırlar. İlk olarak özerkliğin özgürlük olduğu inancını Tocqueville Amerika'da Demokrasi adlı kitabında anlatan ilk yazardır. Tocqueville böyle bir düşüncenin insanları otoriteye teslim edeceğini ve zayıf düşüreceğini anlatır.

4 TANIMA: MUTSUZ BİLİNÇ

AHegel'in Yolculuğu

Hegel 1807'de ilk eserini yayımlar. Kitabının Efendilik ve Kölelik bölümünde, bir insanın “yalnızca tanınmak suretiyle” gerçekten var olduğunu yazar. Tanıma düşüncesi insana sıradanmış gibi gelebilir, otoritenin psikolojisinde trajik bir anlamı vardır. Otorite güç farklılıklarını tanımlama ve yorumlama sorunudur. Otorite duygusu, farklılıkların var olduğunu tanımaktan ibarettir. O aynı zamanda güçlülerin olduğu kadar zayıfların da ihtiyaç ve isteklerinin hesaba katılması demektir.

Ortaçağa ait inanç ve görüşler Hegel'in tanıma ve farklılık ilişkisinin tümüyle psikolojik bir fenomen olduğu düşüncesine yol açıyordu. Hegel, bu öğelerin yer değiştirip durduğu, otoriteyi amaçlayan bir yolculuk yapar, yolculuğun sonunda, otoritenin gücünü hissettiği aynı zamanda özgür olduğu gergin ve bölünmüş bir bilinç bulur.

Hegel sosyal hayatta olduğu gibi, insanın içinde iki kişilik bulunduğu bahseder. Bunlardan biri efendi diğeri köledir.

Özgürlüğün doğuşunu tanımlar, kölenin geçtiği özgürlük aşamalarını anlatır. Bu aşamalar stoacılık, şüphecilik, mutsuz bilinç ve rasyonel bilinçtir. Bu yolculukta uğranılan istasyonların belirgin özelliği otorite bunalımlarıdır. Her bunalım kişinin daha önce inandığı şeye inanmamasıyla başlar. Bunlar inanmama değil yeni inanç kalıplarına geçiş araçlarıdır.

Kişisel otoriteye olan bu inançsızlık yöntemlerinin nedeni, ne tür bir otorite olduğuyla ilgilidir. Modern sanayi toplumlarında kişisel otorite biçimleri sevgisizlik örneği gösterirler. Bunlar ikiye ayrılır, biri sevgisiz otoritedir, kişisel özerkliğin otoritesi, diğeri paternalizm, sahte sevgiye dayalı

otorite. Bu iki otorite kutbunun çevresinde, itaatsiz bağımlılık, yok oluş fantezileri ve idealleştirilmiş ikame davranışlar gözlenir.

Bu bölümde, bir otorite bunalımının kişiyi, tatminkar ve herşeye gücü yeten otorite görüşlerini reddetmeye nasıl yönelttiği, sonraki bölümde, gündelik yaşamda bu reddedişle uyumlu olacak iktidar koşulları, son bölümdeyse, bu yolculuğun öne çıkardığı ahlaki soruna değiniliyor.

BKopuş

Otoriteyi yeniden kavramak için atılması gereken ilk adım otoriteden geçici bir kopuştur. En tehlikeli adımda budur. Çoğu zaman en radikal kopuş gibi görünen şey bir yanılgı olabilir. Bunun örnekleri Fransız Jakoben düşünür Saint Just'ın eserlerinde görülür. O bir yerde özgürlüğün ne pahasına olursa olsun var olması gerektiğini, sadece hainleri değil kayıtsız kalanları da cezalandırmak gerektiğini anlatır.

Kopuş iki şekilde ortaya çıkar; maske aracılığıyla ve tasfiye yoluyla.

Maske aracılığıyla kopmaya Gosse adında bir gencin babasından kopuşunu örnek olarak verebiliriz. Gosse'nin gözünde babası devasa bir prestije ve güce sahiptir. Babasının inatla doğruluğunu savunduğu bir konuda yanıldığını görmesi ondan kopmasını sağlıyor fakat onu babasına karşı isyankar etmediği gibi hesap sormaya da yönelmiyor. Maske, kişinin etkilenmekten yada bir otorite tarafından ayarlanmaktan korunmasını sağlıyor.

Arınmaya örnek olarak ise Andre Gide'yi verebiliriz. Andre'nin karısı Madeleine onun kendisine yazdığı tüm mektupları o yokken okuduktan sonra yakıyor. Bunu yapmasının sebebinin onu sevmediğinden olmadığını ifade ediyor. Andre ise “iyi olan neyim varsa bu mektuplara emanet etmişim” diyor. Onun bunu ifadesi arınma işleminin özünü ortaya koyuyor. Arınma işleminde kişi etkiye bir karşılık vermeye yönelir. Maskede, arınma işlemi de bir otorite bunalımı sırasında olayı anlamaya yarayan araçlardır.

CKurban

Otoritenin ciddiyeti bir kere tanındıktan sonra, kişinin göğüslemesi gereken en önemli sorun, davranışlarda otoritenin tam olarak ne ölçüde etkili olduğudur. Bunu kavrama, otoritenin dikkatini çekmek için yapılan alçaltıcı şeyler kişiyi otoriteye bağımlı bir kurban yapar.

Anne ve babalar, patronlar yada sevgililer, acı veren kişiler olarak öne çıkarlar. Toplumsal açıdan bu görüşü Marx ifade etmiştir. Anne ve baba çocuğun acısını gerçekte olduğundan daha fazla tasavvur ederler. Mesela çocuğun düşmesini, bir yetişkinin çocuğun kafasına vurması şeklinde algırlar. Bu tür olaylara “**ikileme**” denir. İkileme, kişinin, kendini diğer bir kişiyle yarı yarıya özdeşirmesidir. İkileme sempatiden çok empatiyi gerektirir. **Empati**; bir başkasının duygularını anlayabilmektir.

İkilemenin kullanımına bir örnek Franz Kafka'nın Kasım 1919'da babasına yazdığı mektuptur. Kafka mektupta çocukken başından geçen bir olayı anlatır. Franz Kafka'ya göre babası yanlış bir adam, babasına göre de oğlu yanlış bir oğul olmuştur. Sonuçta Franz Kafka bir kurban olmuştur.

Franz Kafka, mektubunda bir gece susamadığı halde rahatsız etmek için su istediğini, tehditlere rağmen susmadığını bunun üzerine babasının onu gece balkona çıkardığını, orada yalnız kaldığını, bu olaydan sonra itaatkar olduğunu fakat bu olayı asla unutamadığını, bunu da babasının kendisini sevmediğine delil saydığını anlatıyor. Bundan devamlı acı çektiğini ifade ediyor. Babasının verebileceği cevabı da yazıyor ve sonuçta kendisinin haklı olduğunu vurguluyor. Babasının yaptığının iyi bir disiplin yöntemi olmadığını söylüyor.

DMeşruluk Ve Otorite Korkusu

Kişisel otoritenin meşruluğu, güç farklılıklarının algılanışından kaynaklanır. Otorite, otoritenin karakterinde erişilmeyen bir yan olduğunu ifade eder, bağımlı kişide bunu böyle algılar.

Eşru bir kişisel otoritenin şu iki şeyi yapabileceği kabul edilir: Yargılamak ve güven vermek. Otorite bağımlı kişi hakkında, onun bilmediği birşeyler de bilebilir. Bu onu yargıç konumuna sokar, aynı zamanda güven verici bir duruma getirir. O güçlüdür ve bilir; bu nedenle, başkalarını koruyabilir. Buradaki incelik kendisine bağımlı olanlar itaatkar olsun olmasın otoritenin sadece varlığı bile bu güveni sağlamaya yeterlidir. Bu güçlerin odağında, otoritenin uyandırdığı korku ve saygı bulunur, bu onun psikolojik açıdan meşruluğunun temelini oluşturur.

Hegel, bir otorite kişiliği sizden ne kadar uzaksa, o kadar çok korku ve huşu uyandırır, size ne kadar yaklaşır o kadar az güçlü görünür, demiştir.

5. GÖZLE GÖRÜLÜR ANLAŞILIR OTORİTE

Otorite sahibi olanın bir hedefi vardır. İktidarı güç belirtilerine dönüştürmek. Bunu gerçekleştirirken insanlar genellikle açık ve basit imgeler ararlar. Buda beraberinde tehlike getirir.

Kamu otoritesini temsil edenler gözle görülür ve anlaşılır kişiler olmalıdır. “Gözle görülür” den maksat denetim konumundakilerin yapabilecekleri ve yapamayacakları şeyler konusunda açık olmalarıdır.

“Anlaşılır” la kastedilen ise, bu açıklığın gerçekleşme biçimidir.

İktidardaki hiç kimseye, kendi kendisinin yargıç olarak güven duyulamaz. İktidarın anlamını bağımlı olanlar belirlemek zorundadır.

18.yy’ dandevraldığımız demokrasi ideallerinin hepsi gözle görülür, anlaşılır otorite anlayışına dayanmaktadır. Aydınlanma demokratlarının bu görüşü insan ırkının rasyonel gücüne duydukları büyük inançtan kaynaklanmaktaydı. Onlar bu gücü oluşturmanın ne kadar zor olduğunu hesaba katmamışlardı. Karmaşık iktidar bilmeceleleri, yıkıcı hizipler, kitlelerin inançlarıyla oynama gibi olguların, yalnızca insanlıkta doğuştan var olan rasyonelliğin, toplumun geleneklerinin zincirlerinden kurtulmasıyla alt edilebileceği kabul edilmekteydi Bu laik inanç sahiplerine Madison’ın yönelttiği eleştiri, bunların, bu konularda en küçük bir fikirlerinin olmadığı şeklindeydi. Madison’dan sonra geldiğimiz noktada tüm otorite kaynağının halk olduğunu söylemek, otoritenin nasıl oluştuğu konusunda psikolojik olarak fazla bir fikir vermemektedir.

AKomut Zinciri

İki kişi arasındaki iktidar, bir kişinin iradesinin diğer kişininkine üstün olmasına dayanır. Birinci bölümde anlattığımız gibi Helen itaatsiz olduğu halde anne babasının denetimindedir. Komut zinciri, bu irade eşitsizliğinin binlerce yada milyonlarca insanı kapsayacak biçimde genişletilmesini sağlayan yapıdır. A, B'yi denetler, B, A'nın komutunu kendisine mal ederek C'yi denetler; C, B'nin komutunu yineleyerek D'yi denetler ve bu böylece devam eder gider.

Modern dünyada, bir iktidar yapısı olarak komut zincirinin piyasa mekanizmasıyla belirsiz bir ilişkisi vardır. Kurusal açıdan piyasa, tepeden yönlendirmeye değil, görece eşit bir konumu olan hasımlar arasındaki rekabetle oluşmaktadır. Karteller, devlet işletmeleri ise piyasadan çok katı komut zincirine dayalıdır.

BKomut Zincirini Kırmak

Komut zincirine karşı izlenebilecek üç özgürlükçü strateji vardır.

Bunlardan en aşırısı İspanyol anarşistlerinin izlediği stratejidir: Komut zincirini yok etmek. En ılımlısı ise Batı Almanya'da sanayi alanında uygulanan karşılıklı işbirliğidir. Üçüncüsü hiyerarşiyi kabul etmekle birlikte bu hiyerarşiyi dönemsel olarak yok etmenin özel yöntemlerini araştırır.

İlk görüş komut zincirinin mutlak anlamda yok olması demek olduğundan sürekli bir toplum için ciddi bir plan değildir. Çünkü komut zincirinin olmaması; herkesin kendi başına hareket etmesi, istediğini yapması dolayısıyla herşeye gücünün yetmesini gerektirir ki bu mümkün değildir.

İkinci görüş ise daha çok sanayi dallarında etkisini göstermiştir. Batı Almanya'da bir sistem olarak devlet tarafından düzenlenmiştir. Bir komite vardır, bu komite hem yönetimin hem işçilerin temsilcilerinden oluşur.

Üçüncü stratejinin hedefi, zincirin A halkasından B halkasına ve oradan C ve D halkalarına doğru denetimi yeniden üreten süreçle açıkça yüzyüze gelmektir. Komut zincirinin *en abyme* durumuna sokulabileceği beş yordam vardır. **En abyme**, yeniden ürettikleri imgeleri değiştiren yansımaları nitelemektir.

Birinci ve en temel yordama komut zincirinde etken fiil çatısı kullanılmasını istemektir. Bürokratik iktidarın dili genellikle edilgen kiple ifade edilir; böylece sorumluluk gizlenmiş olur. Etken çatı denetimi yordamı üç aşamalıdır. Kimin, ne zaman ve ne amaçla bir karar aldığının belirtilmesi; komut zincirinin çeşitli kademelerinde bu kararların tartışılması; kararların gözden geçirebilirliği. Böylece otorite gözle görülür bir nitelik kazanır.

Komut zinciriyle cebelleşmenin ikinci yolu kategorileri tartışmaktır.

Kuralların özü değiştikçe, işçinin yer aldığı kategori de değişebilir.

Emeklilik geliri açısından, yaşlı işçilerin genç işçilerden fazla almaları gibi. Günümüzde pek çok Amerikan şirketi üst düzeylerdeki yönetimini hedeflere göre yönetim ilkesi aracılığıyla

yürütmektedir. En üstte bir kar yada üretim hedefi konulmakta; yönetimin üst kademeleri kendilerine uygun geldiği biçimde bu hedefe ulaşmak için örgütsel düzenlemeler yapmakta serbest bırakılmaktadır. Bu yöntem otomotiv sanayinin bazı dallarında oldukça verimli olmuştur.

Kategoriye ilişkin tartışmanın mantıksal sonucu itaate ilişkin bir tartışmadır. Katı bir komut zincirinde “irade”, üst durumdakinin hem ne istediğini hemde bunu nasıl istediğini bildirir. Sıkı bir komut zincirini gevşetmenin en bilinen yolu, işverenin isteklerini karşılamak için değişik itaat türlerinden yararlanmaktır.

Komut zincirini sarsmanın daha aşırı bir biçimi rol değiş tokuşudur.

Çin’de bilim adamları, el emeği harçayarak çalışmak üzere kitaplarından koparıldılar, köylüler de bilgisayarları işletmek üzere kentlere getirildiler.

Bu kültür devrimi sırasında uygulanan rol değişimidir. Rol değiş tokuşu başka yerlerde daha başka şekillerde yapıldı.

Son olarak; komut zincirini sarsmanın bir yolu da kişilerin bakımını açık bir tartışma konusu yapmaktır. Modern toplumda değinilmekten en çok kaçınılan konu, denetim altında olmak ve bakım altında olmak arasındaki ilişkidir. İşte otorite yukarıda saydığımız bu yıkma yöntemleri aracılığıyla oluşur ve yine bunlar aracılığıyla, her şeye gücü yeten otoriteden korku gerçekçi bir biçimde azaltılabilir.

6. OTORİTE VE YANILSAMA

Otorite tarafından aldatılma korkusu bu kitapta ele alınan yadsıma davranışlarını özetlemenin belki de en iyi örneğidir. Zihnimize en çok yer eden totaliter rejimlerin aldaticılıklarıdır. Bunlar, otoritenin ebediliğine ilişkin aldatmalardır. Stalin, halkın mutlak itaatini sağlamak için, kendisinin sınırsız güçte biri olduğu ve halkına sınırsız sevgiyle bağlı olduğunu açıklamıştı.

Özgür toplumlarda da otorite tarafından aldatılma korkusu vardır, ancak aldatılmaya ilişkin gerçekler farklıdır. Özerkliği olan kişilerin önerdikleri bir şeyleri olmadığı için aldatmalarında söz konusu değildir.

Güçlüler kendilerine güvendikleri ve yaptıkları işin doğruluğuna inandıkları için başkalarının gözünde itibar kazanırlar. Bir tertip olmaksızın gerçekleşen aldatma yada aldanmaya “**yanılsama**” denir.

Kamu alanında otorite, yüzyüze gelinmesi gereken bir güç olarak görünür.

Modern edebiyatta otorite ile yanılsama arasındaki ilişkinin en radikal çözümlenişine Dostoyevski’nin Karamazof Kardeşler’indeki Büyük Engizitor öyküsünde tanık oluyoruz. Büyük Engizitor’un savunduğu görüşler ve bunların sonuçları.

Gözle görülür ve anlaşılır otoriteye duyulan inanç, kamu dünyasının pratik bir yansıması değildir; bu dünyaya yöneltilen, hayal gücüne dayalı bir taleptir. Otorite somut bir şey değildir; başkalarının

gücünde, elde edildiğinde somut bir şeyi andıracak olan bir sağlamlık ve güvenlik arayışıdır.